

Türkiye'deki Çevre Eğitimi Tezlerinin Tematik ve Metodolojik Eğilimlerine Yönelik Bir Analiz*

Z. Melis Demir¹

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye

Özet

Bu çalışmada Türkiye'de 2012-2020 yılları arasında çevre eğitimi alanında yapılmış olan lisansüstü tezlerin tematik yönelimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çevre eğitimi alanında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerini betimsel olarak analiz etmeyi amaçlayan bu araştırma nitel araştırma olarak desenlenmiştir. Araştırma kapsamında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinde 305 Yüksek Lisans, 46 Doktora tezi olmak üzere toplam 351 lisansüstü teze erişim sağlanmıştır. Bu tezler, kullandıkları bilimsel yöntem ve temaları başta olmak üzere yıllara göre, ana bilim dalları/ bilim dalları, üniversite ve örnekleme göre dağılımları analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda lisansüstü tezlerin en fazla 2019 yılında yayınlandığı, en fazla Gazi Üniversitesi'nde, ardından ise Kastamonu Üniversitesi'nde yapıldığı tespit edilmiştir. Tezlerin tematik açıdan incelenmesi sonucunda toplam 42 tema belirlenmiş olup "Çevre Eğitimi ve Sorunları, Çevresel Tutum, Çevre Bilgisi, Çevresel Davranış ve Çevresel Farkındalık" en fazla frekansa sahip olan temalar olarak tespit edilmiştir. Ayrıca en fazla kullanılan yöntemin tarama modeli olduğu, büyük çoğunluğunun İlköğretim Ana Bilim Dalında, bilim dalı olarak ise en fazla Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı'nda yapıldığı, en fazla çalışılan örneklem grubunun ise ortaokul öğrencileri ve öğretmen adayları olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre ileride yapılacak çalışmalarda nitel çalışmalar ve karma yöntem ile çevre eğitiminin, özellikle Türkiye'deki temel sorunsallarından su kirliliği, hava kirliliği, insan-doğa etkileşimi gibi daha spesifik konularda ve onların alt boyutlarında da çalışmalar yapılması gerektiği önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Tema, Metodoloji, Çevre Eğitimi, Lisansüstü Tezler, Türkiye

Atıf:

Demir, Z. M. (2021). Türkiye'deki çevre eğitimi tezlerinin tematik ve metodolojik eğilimlerine yönelik bir analiz. *Eğitimde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi (INNER)*, 3(1), 21-34.

Makale Türü	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	30.03.2021	28.04.2021	30.05.2021

*Bu çalışmanın bir kısmı 4-6 Eylül 2014 tarihinde Kocaeli Üniversitesi'nde düzenlenen, 23. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, Türkiye, mdemir@ogu.edu.tr

Dünya nüfusu artmaya, insanoğlu üretmeye ve ürettikçe de tüketmeye devam etmektedir. Toplumlar üzerindeki sürekli “gelişme” ve “üretme” baskısı “tüketim çılgınlığını” da beraberinde getirmektedir. Bu sürecin bir sonucu olarak “daha çok tüketim” bir yandan da “daha çok atık” anlamına gelmektedir. Sürecin sonunda bu durum “Gayri safi milli hasıladaki her bir artış, gayri safi milli kirlilikte de bir artışa yol açmaktadır” şeklinde formüle edilmektedir. Dolayısıyla insanoğlunun doğayı mümkün olan en yoğun şekilde “kullanma” çabasından, “doğa ile nasıl bir uyum içinde yaşayabileceği” ni düşünme çabasına geçmesi gerekmektedir. Bu düşüncenin sağlam temellere oturması ise insan-doğa arasındaki etkileşimi doğru anlamak ve anlamlandırmak ile mümkündür. İnsan-doğa arasındaki dengeyi en iyi, en sağlam, en doğru şekilde kurabilmek için bu konuyu eğitimin bir problemi olarak ele almak gerekir. Nitekim Japonya bu durumu geç de olsa fark eden ülkelerden biridir:

“Çünkü günümüzde insan-mekân etkileşiminden dolayı ortaya çıkan doğal ve beşerî problemlerin temel kaynağı, insanın mekânla ilgili yetersiz ve onu çok az tanıyan uygulamalarıdır. Öyle ki Japonya’da meydana gelen 2011 Büyük Doğu Japonya Depremi’nden sonra Japonlar, bunun temel sebebinin Japonların mekâna ilişkin bilgilerindeki yetersizlik olduğunu vurgulamışlardır. Çünkü insan-mekân etkileşimi konusunda geçmiş 30 yılda yaptıkları hatalardan birinin lise coğrafya dersini zorunlu olmaktan çıkarıp seçmeli ders yaptıklarını görerek 2022 yılından itibaren uygulanmak üzere gelecekteki Japon neslinin aynı hatayı yapmaması ve insan-mekân etkileşimi ve ilişkilerini daha doğru bilgi ve temellere oturtabilmek adına lise coğrafya dersini tekrar zorunlu dersler arasına almışlardır” (Artvinli, Değirmenci, 2021, s. 7).

Buradan da anlaşılabilen gibi insanoğlu ihtiyacı kadar üretmeye, ürettiğini tüketirken de mümkün olan en az “atık” üretme davranışını sergilemeye ve sonraki nesillerin ihtiyacı olan doğal kaynakları onlara teslim edebilme gibi bir sorumlulukla karşı karşıyadır. Bu anlamda sosyal, ekonomik ve ekolojik kriz bağlamında sosyal ve çevresel sorunlara tutarlı tepkiler verebilmek için yerel bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. “Küresel düşün, yerel davran” ifadesi 20. ve 21. yüzyıldan itibaren çevrecilik dahil farklı alanlarda kullanılmaktadır (Moreno-Fernández, 2017). Hızlı nüfus artışı, kaynakların bilinçsiz tüketimi, sanayileşme gibi sebeplerle doğal kaynakların hızla tüketilmesi önemli çevre sorunlarına neden olmaktadır. Çevre sorunlarının arkasında yatan esas sorunların insanın kendisi olduğu gerçeği ancak 1960’lı yıllarda anlaşılabilmiştir. Çevre ve insan arasındaki hassas dengenin korunması insanın sorumluluğundadır (Öztürk, 2013). Çevre kirliliğinin iki önemli nedeni vardır. Bunlar; Dünya nüfusunun hızla artması ve buna bağlı olarak kişi başına düşen tüketim maddelerinin artmasıdır. Bu noktada bu sorunlarla mücadele edebilmek için nüfus artışı ve aşırı tüketim kontrol altına alınmalı, kaynaklar daha iyi kullanılmalı ve alternatif kaynaklar bulunması için çaba gösterilmelidir (Sülün ve Sülün, 2009). Kaynakların bilinçli tüketilmesi ve gelecek nesillere sağlıklı bir dünya bırakabilmek için en güçlü yöntemlerden birinin çevre eğitimi olduğu söylenebilir. Rachel Carson’un “Silent Spring (Sessiz Bahar)”, Paul Erlich’in “Population Bomb (Nüfus Bombası)” ve “Ecocatastrophe (Eko-felaket)”, Edward Goldsmith’ in “Blueprint for Survival (Hayatta Kalma Planı)” ve Barry Commoner’ ın “Closing Circle (Daralan Çember)” gibi eserleri, Stockholm Konferansı ile başlayan çevre konulu konferans raporların yarattığı etki ile dünya genelinde oluşan ilgi, çevre sorunlarının daha fazla gündeme gelmesini ve mevcut sorunların daha fazla tartışılmasını sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler ile Birleşmiş Milletler önderliğinde, dünyadaki ülkeler yaşanan çevre sorunlarının çözüm yollarını aramaya başlamıştır. Bu kapsamda, sorunların potansiyel çözüm mekanizması olarak yaygın bir eğitim gayretine ihtiyaç olduğu fikri ortaya atılmıştır (Kaya, Çobanoğlu ve Artvinli,

2011). Çevre eğitiminin vatandaşlar arasında yeşil davranış oluşturmak için güçlü bir araç olduğunu ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Varela-Candamio, Novo-Corti & García-Alvarez, 2017). Çevre sorunlarının en aza indirilebilmesi ve çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilebilmesi için bireylere çevre eğitimi verilmelidir. Çevre eğitimi, bireyin çevresiyle uyum içerisinde yaşayacağı bilgi, beceri ve davranışları kazanması, su tüketiminden atık üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynak kullanımına kadar her konuda sorumluluk sahibi insanlar yetiştirmek, sorunların çözümüne aktif katılım sağlanması şeklinde açıklanabilir (Demirkaya, 2006). Çevre eğitiminin önemi bu alanda yapılmış olan çalışmalarının incelenmesini önemli kılmaktadır. Ayrıca farklı alanlarda da dönem dönem bu anlamda betimsel çalışmalar yapılmaktadır (Çifçi, 2017, Candaş, Karataş, 2017).

Bu bağlamda çevre eğitimi alanında yapılmış olan tezlerin incelenerek mevcut durumun ortaya çıkarılması önem arz eder. Bu araştırmada Türkiye'de 2012-2020 yılları arasında çevre eğitimi alanında yapılmış olan lisansüstü tezlerin tematik yönelimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacına bağlı olarak belirlenen alt problemler şu şekildedir:

- Çevre eğitimi konusunda yapılan tezlerin yapıldığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Çevre eğitimi konusunda yapılan tezlerin yayınlandığı ana bilim dalları/bilim dalları dağılımı nasıldır?
- Çevre eğitimi konusunda yapılan tezlerin kullandığı yöntemlere göre dağılımları nasıldır?
- Çevre eğitimi konusunda yapılan tezlerin örneklemelerine göre dağılımı nasıldır?
- Çevre eğitimi konusunda yapılan tezlerin tematik alanlara göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma, var olan durumu ortaya koymak ve tanımlamak amacıyla kullanılan betimsel bir çalışmadır. Bu nedenle çevre eğitimi alanında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerini analiz etmek üzere bu araştırma nitel araştırma olarak desenlenmiştir. Creswell (1998) nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir.

Loeb, Dynarski, McFarland, Morris, Reardon ve Reber'e göre (2017) betimsel analiz yaklaşımı; sosyal açıdan anlamlı bir fenomenin belirlenmesiyle başlayan ve her çeşit hedef kitleye yönelik ham verileri faydalı raporlanmış bulgulara dönüştürmek için uygun veri görselleştirme yöntemleri kullanarak belirgin özellikleri ortaya koyan bir sürecin yinelemeli doğasını açıklamaktadır.

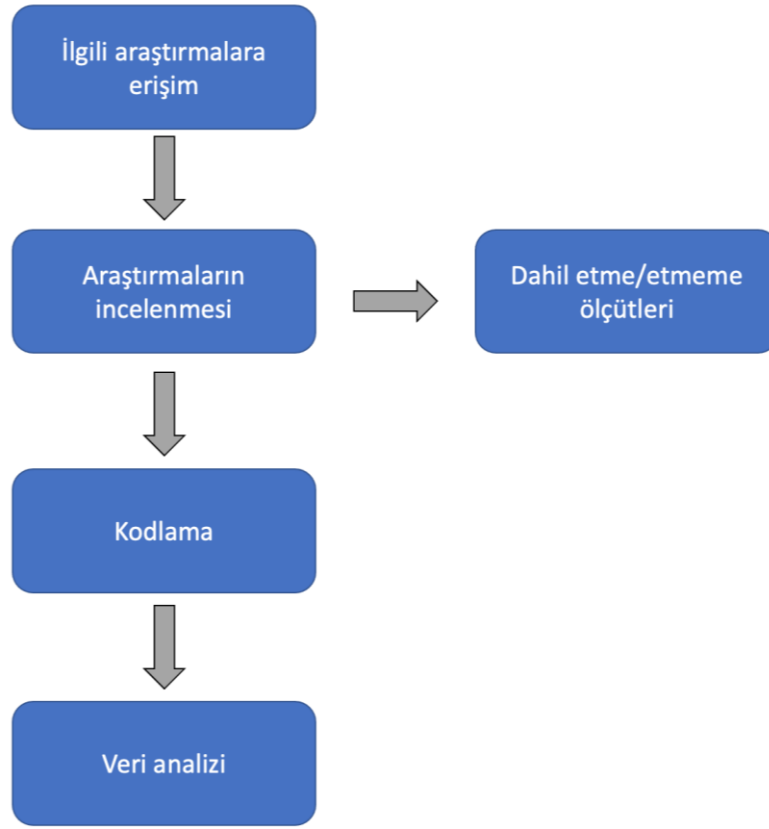
Betimsel analizin amacı, ham haldeki verilerin temel özelliklerini tanımlayarak okuyucuların anlayabileceği ve isterlerse kullanabileceği bir şekle getirmektir. Bu amaçla, bir araya toplanan veriler sınıflandırılır ve bulgular yorumlanır. Betimsel analizler, verilerin organize edilmesi, özetlenmesi ve verilerin tümünü temsil edecek frekans, yüzde, ortalama, standart sapma gibi değerlerin bulunmasını içeren teknikler olup, var olan durumun ortaya konulması amacıyla uygulanırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2015; Erdem, 2011).

Betimsel çalışmalar ilişkiyi ya da farkı merak etmeyen, neyin ne olduğunu belirlemeye yönelik çalışmalardır. Betimsel çalışmalar olanı olduğu gibi açıklamaya çalışan, fark ya da ilişki bulmaya çalışmayan çalışmalar oldukları için ayrıca kendilerine özgü düzenekleri yoktur.

Tezlerin, makalelerin istatistiksel ve yöntem açısından ele alınmaları da betimsel çalışma olarak adlandırılmaktadır (Erkuş, 2009; Karasar, 2010).

Şekil 1

İşlem Basamakları

Şekil 1’de görüldüğü üzere öncelikle araştırma kapsamında incelenecek olan tezlere erişim sağlanmıştır. Erişilen tezler “konuya uygunluk, yeterli bilgiye ulaşabilme” kriterlerine göre dahil edilmiş ya da dahil edilmemiştir. 351 tez araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Veri Kaynakları

Araştırma konusu kapsamında Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri incelenmiştir. Tezlere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişim sağlanmıştır. Arama motorunda “çevre” anahtar kelimesi kullanılmış, 2012-2020 yılları arasında yapılan ve konu olarak eğitim ve öğretim şeklinde dizgelenen toplam 351 tez araştırma kapsamında incelenmiştir. Tezlere son erişim tarihi 19.02.2021’dir.

Tablo 1

Tezlerin Yayın Yıllarına Göre Dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans Tezi		Doktora Tezi		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
2012	27	8	6	13	33	11
2013	28	8	9	17	37	12
2014	23	7	3	7	26	6

2015	20	6	9	17	29	7
2016	34	12	5	12	39	13
2017	19	6	2	5	21	5
2018	14	3	3	7	17	4
2019	111	42	5	12	116	31
2020	29	8	4	10	33	11
Toplam	305	100	46	100	351	100

Tablo 1 de görüldüğü üzere araştırma kapsamında 305 yüksek lisans, 46 doktora tezi olmak üzere toplam 351 tez incelenmiştir. Yıllara göre dağılımlara bakıldığında 116 tez ile en çok tezin 2019 yılında üretildiği görülmektedir.

Bulgular

Bu bölümde analizler sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. İncelenen tezlere ilişkin olarak “Yayınlandığı Üniversite, Ana Bilim Dalı, Bilim Dalı, Örneklem Grubu, Yöntem ve Temalar” a ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 2

Tezlerin Yayınlandığı Üniversiteler ve Tez Sayıları

Üniversiteler	f	%	Üniversiteler	f	%
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	8	1	İstanbul Üniversitesi	1	1
Adıyaman Üniversitesi	4	1	İstanbul Aydın üniversitesi	1	1
Adnan Menderes Üniversitesi	7	1	İstanbul Şehir üniversitesi	1	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	4	1	Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi	3	1
Ahi Evran Üniversitesi	6	1	Karadeniz Teknik Üniversitesi	5	1
Ağrı Üniversitesi	1	1	Kastamonu Üniversitesi	16	2
Akdeniz Üniversitesi	11	1	Kocaeli Üniversitesi	4	1
Aksaray Üniversitesi	11	1	Marmara Üniversitesi	11	1
Alanya Alaeddin Keykubat Üniversitesi	1	1	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1	1
Amasya Üniversitesi	1	1	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	8	1
Ankara Üniversitesi	6	1	Mersin Üniversitesi	6	1
Atatürk Üniversitesi	4	1	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	8	1

Bahçeşehir Üniversitesi	1	1	Necmettin Erbakan Üniversitesi	14	2
Balıkesir Üniversitesi	7	1	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	9	1
Bayburt Üniversitesi	2	1	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	4	1
Bilkent Üniversitesi	5	1	Ordu Üniversitesi	1	1
Boğaziçi Üniversitesi	4	1	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	14	2
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	9	1	Pamukkale Üniversitesi	8	1
Çukurova Üniversitesi	4	1	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1	1
Dokuz Eylül Üniversitesi	7	1	Sakarya Üniversitesi	3	1
Dumlupınar Üniversitesi	5	1	Siirt Üniversitesi	1	1
Düzce Üniversitesi	1	1	Sinop Üniversitesi	1	1
Erciyes Üniversitesi	3	1	Sivas Üniversitesi	1	1
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	3	1	Süleyman Demirel Üniversitesi	1	1
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	3	1	Trakya Üniversitesi	2	1
Fırat Üniversitesi	9	1	Uludağ Üniversitesi	6	1
Gazi Üniversitesi	59	37	Uşak Üniversitesi	2	1
Gaziantep Üniversitesi	1	1	Yeditepe Üniversitesi	2	1
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	6	1	Yıldız Teknik Üniversitesi	3	1
Hacettepe Üniversitesi	10	1	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	4	1
İnönü Üniversitesi	6	1	Toplam	351	100

Tablo 2’de Çevre Eğitimi ile ilgili tezlerin üniversitelere göre dağılımı görülmektedir. Tabloda Gazi Üniversitesi 59 tez çalışması ile birinci sıradadır. Daha sonra ise Kastamonu Üniversitesi 16 tez ile ikinci sırada yer alırken, Ortadoğu teknik Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi 14’er tez ile üçüncü sırada gelmektedir.

Tablo 3

Tezlerin Yapıldığı Ana Bilim Dalları

Ana Bilim Dalları	f	%	Ana Bilim Dalları	f	%
Afet Eğitimi ve Yönetimi Ana Bilim Dalı	2	0.56	Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı	1	0.28
Aile ve Tüketici Bilimleri Ana Bilim Dalı	2	0.56	Kimya Öğretmenliği Ana Bilim Dalı	2	0.56

Beden Eğitimi ve Spor	1	0.28	Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı	62	17.66
Biyoloji Eğitimi Ana Bilim Dalı	2	0.56	Mimarlık Ana Bilim Dalı	1	0.28
Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı	2	0.56	Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı	4	1.14
Çevre Eğitimi Ana Bilim Dalı	3	0.84	Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	25	7.12
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı	3	0.84	Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	2	0.56
Disiplinlerarası Çevre Sağlığı	1	0.28	Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı	1	0.28
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı	17	4.84	Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı	2	0.56
Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı	6	1,68	Sosyal Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı	1	0.28
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Ana Bilim Dalı	1	0.28	Sosyal Bilgiler Ana Bilim Dalı	1	0.28
Fen Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı	10	2.80	Temel Eğitim Ana Bilim Dalı	15	4.27
Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	3	0.84	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	15	4.27
İlköğretim Ana Bilim Dalı	152	42	Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Ana Bilim Dalı	3	0.84
İlköğretim Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	1	0.28	Ana Bilim Dalı Belirtilmeyen	6	1.68
İlköğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı	3	0.84	Toplam	351	100
İşletme Ana Bilim Dalı	1	0.28			

Tablo 3'te Çevre Eğitimi ile ilgili tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı görülmektedir. Buna göre İlköğretim Ana Bilim Dalı 152 tez ile ilk sırada yer alırken, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı 62 tez ile ikinci sırada, Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Ana Bilim Dalı ise 25 tez ile üçüncü sırada gelmektedir.

Tablo 4*Tezlerin Yapıldığı Bilim Dalları*

Bilim Dalları	f	%	Bilim Dalları	f	%
Afet Eğitimi ve Yönetimi Bilim Dalı	1	0.28	İlköğretim Bilim Dalı	6	1.71
Bina Bilgisi Programı	1	0.28	İşletme Yönetimi Bilim Dalı	1	0.28
Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı	20	5.70	Kimya Öğretmenliği Bilim Dalı	5	1.42
Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı	2	0.56	Matematik ve Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı	1	0.28
Çevre Bilimleri ve Mühendisliği Bilim Dalı	2	0.56	Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı	15	4.27
Çevre Eğitimi Programı Bilim Dalı	2	0.56	Resim İş Öğretmenliği Bilim Dalı	2	0.56
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı	13	3.70	Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı	19	5.41
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı	1	0.28	Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı	28	7.98
Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı	108	30.77	Bilim Dalı Belirtilmeyen	122	34.76
Finansman Bilim Dalı	1	0.28	Toplam	351	100
Fizik Öğretmenliği Bilim Dalı	1	0.28			

Tablo 4'te Çevre Eğitimi ile ilgili tezlerin bilim dallarına göre dağılımı görülmektedir. Buna göre Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı 108 tez ile ilk sırada yer alırken, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı 28 tez ile ikinci sırada, Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı ise 20 tez ile üçüncü sırada gelmektedir.

Tablo 5*Tezlerde Kullanılan Yöntemler*

Kullanılan Yöntem	f	%	Kullanılan Yöntem	f	%
Betimsel Çalışma	8	2,28	Nicel	17	4,84
Deneysel Çalışma	54	15,38	Nitel	12	3,42
Doküman analizi Çalışma	4	1,14	Olgubilim/ Fenomenoloji	10	2,80
Durum Çalışması	19	5,41	Tarama	119	34,02
Eylem araştırması	9	2,56	Yapısal Eşitlik Modellemesi	1	0,28
İçerik analizi	2	0,56	Yarı Deneysel	15	4,27

Karma	57	16,24	Yatay ve tanımlayıcı yaklaşım	1	0,28
Karşılaştırmalı araştırma yöntemi	1	0,28	Yöntem bilgisi belirtilmeyen	17	4,84
Korelasyonel araştırma	3	0,84	Toplam	351	100
Nedensel karşılaştırma	2	0,56			

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin yöntemlerine ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur. Yöntem bilgileri tezlerin yöntem bölümlerinde geçtiği şekilde alınarak tablo oluşturulmuştur. Tezlerde en yaygın olarak kullanılan yöntemin tarama modeli olduğu belirlenmiştir. Karma yöntem, deneysel ve yarı deneysel yöntemin ise tarama modelinden sonra en yaygın kullanılan yöntemler olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6*Tezlerin Çalışma Grupları/Örneklemi*

No	Çalışma Grupları/ Örneklemi	Hedef Kitle	Frekans	%
1	Üniversite Öncesi Öğrenciler	Okul Öncesi Öğrencileri	19	4.77
		İlkokul Öğrencileri	20	5.02
		Ortaokul Öğrencileri	127	36.18
		İlköğretim Öğrencileri	8	2.01
		Ortaöğretim Öğrencileri	29	7.29
2	Öğretmen Adayları	BESYO	1	0.25
		Biyoloji Öğretmen Adayları	5	1.25
		BÖTE Öğretmen Adayları	2	0.50
		DİKAB Öğretmen Adayları	2	0.50
		Fen Bilgisi Öğretmen Adayları	64	
		Fizik Öğretmen Adayları	2	0.50
		Görsel Sanatlar Öğretmen Adayları	1	0.25
		İngilizce Öğretmen Adayları	3	0.75
		Kimya Öğretmen Adayları	3	0.75
		Matematik Öğretmen Adayları	6	1.50
		Okul Öncesi Öğretmen Adayları	10	2.50
		RPD Öğretmen Adayları	2	0.50
		Sınıf Öğretmen Adayları	21	5.27
		Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları	18	4.52
		Türkçe Öğretmen Adayları	5	1.25
3	Yetişkinler		9	2.25
4	Okul Yöneticileri		1	0.25
5	Uzmanlar		5	1.25
6	STK		1	0.25

7	Üstün Yetenekli Öğrenciler	3	0.75
8	Lisans Öğrencileri (Eğitim Fakültesi Dışı)	7	1.75
9	Öğretmenler	33	8.29
10	Görme Engelli Öğrenciler	1	0.25
Toplam		398	100

Tablo 6'ye göre incelenen tezlerde en çok ortaokul öğrencileri ve öğretmen adaylarıyla çalışıldığı belirlenmiştir.

Tablo 7

Tezlerde Çahşılan Temalar

Temalar	f	%	Temalar	f	%
Açık Alanda Çevre Eğitimi	20	3.23	Çevreye Yönelik Alışkanlık	1	0.16
Biyolojik Çeşitlilik	4	0.65	Çevreye Yönelik İnanç	2	0.32
Çevre Bilgisi	45	7.27	Çevreye Yönelik Eleştirel Düşünme	1	0.16
Çevre Bilinci	43	6.95	Doğaya aidiyet	1	0.16
Çevre Eğitimi Öz Yeterlik İnanç	8	1.29	Doküman İnceleme	3	0.48
Çevre Eğitimi ve Sorunları	114	18.42	Ekobilimsel Düşünme	1	0.16
Çevre Etiği	11	1.78	Ekolojik Ayak İzi	10	1.61
Çevre Kimlikleri	12	1.94	Ekosistem	4	0.65
Çevre Koruma	5	0.81	Ekosentrik/Antroposentrik	3	0.48
Çevre Koruma Kulübü	2	0.32	Eko Okul	2	0.32
Çevre Kullanımı	3	0.48	Enerji Farkındalığı	1	0.16
Çevre Muhasebesi	1	0.16	Epistemolojik İnanç	4	0.65
Çevre Okuryazarlığı	27	4.36	Fen Teknoloji Toplum Çevre	8	1.29
Çevrenin Geleceğine Yönelik Görüş	1	0.16	Geri Dönüşüm	10	1.61
Çevresel Algı	6	0.97	Hayvan Sevgisi	1	0.16
Çevresel Beceri	5	0.81	İnsan ve Çevre	22	3.55
Çevresel Davranış	52	8.40	Küresel/İklim Değişikliği	5	0.81
Çevresel Düşünce	2	0.32	Mekansal İyimserlik/Kötülük	1	0.16
Çevresel Endişe/Kaygı	5	0.81	Nükleer Enerji	1	0.16
Çevresel Farkındalık	50	8.07	Sosyobilimsel konular	1	0.16
Çevresel Risk Algısı	4	0.65	Sürdürülebilirlik	15	2.42
Çevresel Tutum	98	15.83	Tarihi çevre	1	0.16
Çevreye Yönelik Bakış Açısı	2	0.32	Temizlik	1	0.16

Toplam 619 100

Tablo 7'ye göre incelenen tezlerde en çok 114 kez Çevre Eğitimi ve Sorunları, ardından da 98 kez çevresel turum temalarının çalışıldığı anlaşılmaktadır. Çevre bilgisi, çevre bilinci, çevresel davranış, çevresel farkındalık ve çevre okuryazarlığı çok çalışılmış diğer konulardır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma kapsamında incelenen tezlere ilişkin olarak “Yayınlandığı Üniversite, Ana Bilim Dalı, Bilim Dalı, Örneklem Grubu, Yöntem ve Temalar”a ilişkin incelemeler sonucunda, tezlerin en çok Gazi Üniversitesi'nde, ardından ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi'nde yapıldığı, tezlerin Türkiye genelinde 45 farklı üniversitede yayınlandığı belirlenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen tezlerin en çok İlköğretim Ana Bilim Dalında (112 tez) ardından ise Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı ve Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı'nda çalışıldığı ve toplamda 27 farklı ana bilim dalında çalışıldığı belirlenmiştir. Tezlerin en çok Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Biyoloji Bilim Dallarında yapıldığı ve toplamda 16 farklı bilim dalında çalışıldığı belirlenmiştir. Tezlerde en çok kullanılan yöntemler Tarama, Karma yöntem, Deneysel ve Yarı deneysel yöntemler olduğu belirlenmiştir. İncelenen tezlerde en çok ortaokul öğrencileri ve öğretmen adaylarıyla çalışıldığı belirlenmiştir. Diğer yandan erken yaşta çevre eğitimi stratejik bir öneme sahip olup yapılan bazı çalışmalarda bu konuda ilköğretim öğretmen adaylarının bile farkındalık düzeyi ortanın üzerine çıkmamaktadır (Artvinli, Aydın, Terzi, 2019). “Çevre Eğitimi ve Sorunları, Çevresel Tutum, Çevre Bilgisi, Çevresel Davranış ve Çevresel Farkındalık” temaları incelenen tezlerdeki en yaygın olarak kullanılan temalardır. Toplamda 42 farklı tema elde edilmiştir.

Yavuz (2016), çevre eğitimi alanında 2011-2015 yılları arasında yayınlanmış olan 69 yüksek lisans ve 18 doktora tezini incelediği çalışmasında yüksek lisans tezlerinde nicel yöntemlerin tercih edildiğini, karma yöntemlerin ise doktora tezlerinde tercih edildiğini, yüksek lisans tezlerinde en çok ortaokul öğrencileri ile, doktora tezlerinde ise en çok üniversite öğrencileri ile çalışıldığını belirlemiştir.

Karadağ (2009)'ın çalışmasında Türkiye'de yapılmış doktora tezlerinde en çok çalışılan temanın başarı ve tutum olduğu görülmektedir. Bu çalışmada da tutum ikinci olarak en çok çalışılan konu olarak belirlenmiştir.

Yılmaz (2012), çalışmasında 1992-2011 yılları arasında çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun Gazi Üniversitesi, ODTÜ ve Marmara Üniversitesi'nden yayımlandığı; örneklem grubu olarak en fazla tercih edilen grubun yükseköğretim ve ilköğretim öğrencilerinin olduğu; araştırma konusu olarak en fazla çalışılan konuların çevreye yönelik tutum, çevre bilinci ve çevre bilgisi; araştırma deseni olarak en fazla tercih edilen desenlerin tarama modeli ve deneysel desen; kullanılan tekniklerde en fazla tercih edilen çevre eğitimi için yeni bir yöntem geliştirme, işbirlikli öğrenme; veri toplama tekniği olarak en fazla tercih edilen yazılı veri toplama ve görüşme; veri analizinde ise en fazla tercih edilen tekniklerin parametrik testler ve betimsel istatistik olduğu sonuçlarına varılmıştır. Yılmaz (2012)'nin sonuçları ile bu araştırma sonuçlarının Yayınlandığı üniversite, örneklem grubu, çalışılan konu ve yöntem olarak örtüştüğü görülmektedir.

Kahyaoglu (2016), 2000-2013 yılları arasında Türkiye'de 34 farklı dergide çevre eğitimi alanında yayınlanan toplam 179 çalışmayı incelemiştir. Çalışma sonucunda çevre

eğitimi alanında en çok nicel araştırma yöntemi ve araştırma deseni olarak da tarama modelinin kullanıldığı belirlenmiştir. Örneklem grubu olarak en çok ilköğretim öğrencileri ile eğitim fakültesi lisans öğrencileri üzerinde çalışıldığı, veri toplama aracı olarak anket, ilgi, tutum ve yetenek testlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kahyahoğlu (2016)'nın araştırma sonuçları ile bu araştırmanın sonuçlarının örtüştüğü görülmektedir.

Candaş ve Karataş (2017), çevre eğitimi alanındaki araştırma eğilimlerini belirlemek için, 1996-2016 yılları arasında yayınlanmış 157 makaleyi incelemiştir. Makalelerde araştırılan konuların genellikle tutum, ilgi, görüş, inanç ve öz yeterliliği ölçen çalışmalar olduğu belirlenmiştir. Candaş ve Karataş (2017)'in araştırma sonuna benzer şekilde bu çalışmada da en çok çalışılan temalardan biri tutum olarak belirlenmiştir.

Öneriler

Çevre eğitimi konulu lisansüstü çalışmaların incelenmesi sonucunda, gelecekteki çalışmalarla ilgili olarak aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- Elde edilen sonuca göre, çevre eğitimi konusunda 305 yüksek lisans, 46 doktora tezi üretilmiştir. Bu durum çevre eğitiminin daha ziyade yüksek lisans aşamasında ele alındığını göstermektedir. İleride yapılacak çalışmalarda doktora aşamasında daha fazla çevre eğitimi çalışmalarına ağırlık verilmesi önerilmektedir.
- Tezlerin tematik açıdan incelenmesi sonucunda toplam 42 tema belirlenmiş olup “Çevre Eğitimi ve Sorunları, Çevresel Tutum, Çevre Bilgisi, Çevresel Davranış ve Çevresel Farkındalık” en fazla frekansa sahip olan temalar olarak tespit edilmiştir. Bu konuların daha ziyade teorik kaldığından hareketle, ileride yapılacak çalışmalarda uygulamalı çevre eğitimi temalarına yer verilmesi önerilmektedir.
- Yine en fazla kullanılan yöntemin tarama modeli olduğundan hareketle, uygulamaya dönük yöntemlerin tercih edilerek, derinlemesine veriler sağlayacak çalışmalara yön verilmesi önerilmektedir.
- En fazla çalışılan örneklem grubunun ortaokul öğrencileri ve öğretmen adayları olduğu belirlenmiştir. Çevre eğitiminin erken yaşlarda daha etkili olduğundan hareketle, erken çocukluk eğitimindeki çevre eğitimi çalışmalarına daha çok yer verilmesi önerilmektedir.
- İleride yapılacak çalışmalarda nitel çalışmalar ve karma yöntem ile birlikte çevre eğitiminin, özellikle Türkiye’deki temel sorunsallarından su kirliliği, hava kirliliği, insan-doğa etkileşimi gibi daha spesifik konularda ve onların alt boyutlarında da çalışmalar yapılması gerektiği önerilebilir.
- Son olarak engelli öğrencilerle ilgili sadece bir çalışma yapılmış olup, araştırmacıların geleceğe yönelik olarak engelliler için çevre eğitimi disiplinler arası boyutta çalışması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Artvinli, A., Aydın, R., Terzi, İ. (2019). Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Düzeyinde Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi: Sınıf Öğretmeni Adayları Örneği, *Osmangazi Journal of Educational Research*, 6(1), 1-24. <http://ojer.ogu.edu.tr/vol6no1/Number1Spring/OJER-V6-N1-1.pdf>
- Artvinli, E., Değirmenci, Y. (Ed.) (2021), *Uygulama örnekleriyle coğrafya eğitiminde yeni yaklaşımlar1*. Ankara: Nobel.
- Candaş, Z., Karataş, A. (2017). Türkiye’de 1996 – 2016 Yılları Arasında Çevre Eğitimi Alanında Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 5(2), 143-159.
- Cresswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditons*. London: Sage.
- Çifçi, T. (2017). Türkiye’de coğrafya eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin (2006-2017) eğilimleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 864-887. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i4.1060>
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye’deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitimine yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 140-147.
- Erkuş, A (2009). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de çevre eğitimi üzerine yapılan araştırmalar: Bir içerik analizi çalışması, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 50-60.
- Karadağ, E. (2009). Eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik açıdan incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 10 (3), 75-87
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel
- Kaya, N., Çobanoğlu, M. T. ve Artvinli, E. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma için Türkiye’de ve Dünyada çevre eğitimi çalışmaları*. VI. Ulusal Coğrafya Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, 407-417.
- Loeb, S., Dynarski, S., McFarland, D., Morris, P., Reardon, S., & Reber, S. (2017). *Descriptive Analysis in Education: A Guide for Researchers*. (NCEE 2017-4023). National Center for Education Evaluation and Regional Assistance.
- Moreno-Fernández, O. (2017). Environmentalism and Citizenship in Schools Participating in the Eco-Schools Program: Primary School Students’ Conceptions about Social and Environmental Issues. *Croatian Journal of Education*, 9 (2), 637-664.
- Öztürk, E. (2013). Uluslararası bir çevre eğitimi projesinin fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre bilincine etkisi. Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Sülün, Y., & Sülün, S. (2009). *İnsan ve çevre*, Ankara: Anı

- Varela-Candamio, L., Novo-Corti, I. & García-Alvarez, M.T. (2017). The importance of environmental education in the determinants of green behavior: A meta-analysis approach. *Journal of Cleaner Production*, 170 (2018), 1565-1578
- Yavuz, S. (2016). A Content Analysis Related to Theses in Environmental Education: The Case of Turkey (2011-2015). *Journal of Education and Training Studies*, 4 (10), 118-125.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, Ş. (2012). *1992-2011 yılları arasında çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerindeki genel yönelimlerin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Yazar Hakkında

Zülfiye Melis Demir: Lisans eğitimi Hacettepe Üniversitesi Fen Bilgisi Öğretmenliği anabilim dalında tamamlamıştır. Yüksek Lisans eğitimini Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi bilim dalında tamamlamıştır. Doktora eğitimine Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı'nda devam etmektedir. Aynı zamanda Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Çevre eğitimi, fen bilimleri eğitimi ve sanatın bu disiplinler ile bütünleştirilmesi başlıca araştırma alanlarıdır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansman

Finansal destek bulunmamaktadır.

Etik Kurul Kararı

Etik kurul onayı bulunmamaktadır.